

Het Groene Blad

IVN Eerbeek en omstreken jaargang 30 nr. 2 mei 2018

Landgoed Molenbeek

Vogels in de Natuurtuin Harmanahof

Ouwe Kost (-baarheden)

Colofon

IVN-Eerbeek en omstreken

IVN, Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid, afdeling Eerbeek en omstreken, is een vereniging van vrijwilligers die mensen betreft bij hun (groene) leefomgeving, natuur, milieu en landschap in de gemeente Brummen. IVN-Eerbeek e.o. organiseert activiteiten zoals wandelingen, cursussen en werken in het groen voor iedereen.

Lid of vriend worden? Meld je via e-mail aan bij secretaris@ivn-erbeek.nl of via de website.

Contributie (per jaar):

Leden: € 24,- Donateurs: € 12,- Huisgenootleden € 12,- Vriend van IVN Eerbeek € 48,- Te betalen op IBAN. NL17 RABO 0309 230 705 t.n.v. Penningmeester IVN Eerbeek.

Opzegging vóór november bij secretaris@ivn-erbeek.nl

Wijzigingen in adresgegevens, e-mailadres, graag melden bij secretaris@ivn-erbeek.nl.

Bestuur:

Voorzitter:	Jos Rouland	voorzitter@ivn-erbeek.nl
Secretaris:	Herman Heskamp	secretaris@ivn-erbeek.nl
Penningmeester:	Gerrie den Besten	penningmeester@ivn-erbeek.nl
Lid:	Lambert Kouwenberg	lkouwenberg142@gmail.com
Lid:	vacant	

Contactpersonen werkgroepen:

Excursies:	Sandra Omlo	excursies@ivn-erbeek.nl
Foto:	Joop Gerretse	foto@ivn-erbeek.nl
Natuurtuin:	Gerard Nijhof	NatuurtuinHarmanahof@outlook.com
Publiciteit:	Gerard Bosch	publiciteit@ivn-erbeek.nl
Scholing:	Herma Scherpenzeel	scholing@ivn-erbeek.nl
Venel:	Jos Rouland	venel@ivn-erbeek.nl
Jeugd:	vacant	

Het Groene blad

Het Groene Blad is het contact- en informatieblad van IVN-Eerbeek en verschijnt viermaal per jaar. Het blad is van en voor leden en donateurs. Bijdragen zijn van harte welkom.

Overname van artikelen is toegestaan na schriftelijke toestemming van de auteur en de redactie.

Kopij voor Het Groene Blad kan worden verstuurd naar:

E-mail: publiciteit@ivn-erbeek.nl

Het Groene Blad is eveneens te lezen op de website van IVN-Eerbeek en omstreken www.ivn-erbeek.nl onder publicaties.

Redactie: Gerard Bosch, Jan Coenraads, Jan Groenhof en Lambert Kouwenberg.

Opmaak en vormgeving: Herman Heskamp en Ronald Geerlof.

De uiterste inzenddatum van kopij voor het volgende nummer is 30 juni 2018.

ISSN 2543-117X

Het Groene Blad

IVN afdeling Eerbeek - Mei 2018

Redactioneel

Het vorige nummer van Het Groene Blad was het eerste in een geheel nieuwe opmaak. Daar zijn enkele reacties op gekomen die vooral positief van aard waren. Een paar daarvan waren aanleiding tot wat aanpassingen. Mocht u desalniettemin van mening zijn dat ons blad nog beter kan, aarzel niet en meld dit aan de redactie. Op- en aanmerkingen kunt u richten aan redactie@ivn-erbeek.nl. Dit is tevens het emailadres voor bijdragen voor een volgend nummer van Het Groene Blad. Het gebruik van een ander emailadres dan dit, kan er oorzaak van zijn dat een bijdrage onopgemerkt blijft.

Dit jaar bestaat onze afdeling 30 jaar. In het verleden was elk lustrum aanleiding om een festiviteit of een extra activiteit te organiseren. Het zesde lustrum dat we dit jaar vieren zal vermoedelijk het eerste zijn dat zonder verdere aandacht voorbij zal gaan. Door het hier te vermelden is het in elk geval niet helemaal onopgemerkt gebleven.

Dit nummer bevat het eerste deel van een serie over fotograferen in de seizoenen. Het geeft de ervaringen weer van leden van de fotowerkgroep, die wij samen met IVN Oost-VeluwezooM hebben. Dit eerste artikel gaat over de lente. In volgende nummers komen de andere jaargetijden aan bod. De artikelen verschijnen eveneens in Karwij, het afdelingsblad van IVN Oost-VeluwezooM.

Op de afgelopen winter wordt teruggeblikt in een artikel over haarijs. In de tweede helft van februari was dit natuurverschijnsel weer op tal van plaatsen te zien. Eerder besteedden wij hieraan in ons blad al eens uitgebreid aandacht en wel in het jubileumnummer van mei 2013. Nu, precies 5 jaar later, was er weer volop haarijs te zien.

In dit nummer ook ruim aandacht voor natuurgebieden in onze omgeving. De natuur zelf zal in de komende nummers van ons blad zeker weer volop aandacht krijgen. De hardnekkig aanhoudende winter, die tot in de eerste lentedagen doorging, was ook niet bepaald een inspiratiebron voor het schrijven van een lentestukje. Inmiddels begint het er toch wat op te lijken; speenkruid en bosanemoon hebben hun bloemen geopend en de spaarzame, bloeiende planten worden druk bezocht door bijen en vlinders. Zelfs de tiftjaf meldde zich terug van zijn zuidelijk winterverblijf.

Inhoud

- 4 Landgoed Molenbeek
- 7 Eerste vierseizoenenwandeling Groot Engelenburg
- 7 Leden en donateurs
- 8 Lente fotograferen
- 10 Vogels in de Harmanahof
- 11 Ouwe Kost (-baarheden)
- 13 Haarijs
- 14 Privacy wet en IVN Eerbeek
- 15 Japans hoefblad
- 16 Agenda

Drukker: Editoo B.V te Arnhem

Het Groene Blad

IVN Eerbeek en omstreken | Jaargang 30 nr. 1 mei 2018

Landgoed Molenbeek
Vogels in de Harmanahof
Ouwe Kost (-baarheden)

ivn natuur
educatie

Landgoed Molenbeek

AUTEUR GERARD BOSCH

Landgoed Molenbeek

Dit jaar bestaat onze afdeling 30 jaar. Zij werd opgericht op de bijna-langste dag (20 juni) van 1988, na afloop van een natuurgidsencursus in Eerbeek. Vanaf het begin van onze IVN-afdeling was landgoed Molenbeek een van de terreinen waar wij regelmatig publiekswandelingen hielden. Dat is ook niet zo vreemd, want welk stuk natuur wil je dichterbij huis hebben? Bovendien bestaat het uit een afwisselend landschap met water en heuvels. Al tijdens die natuurgidsencursus werd meerdere malen een bezoek gebracht aan het landgoed, meestal als onderdeel van de cursus.

Eigenaar van landgoed Molenbeek was de familie Ruijgrok-van der Pol. De familie woonde in Leiden maar was al vanaf de oprichting donateur van onze afdeling. Dat is zij gebleven tot beider overlijden. Mevrouw Van der Pol kwam als erfgename in het bezit van het landgoed dat haar overgrootvader in 1858 had gekocht. Deze overgrootvader, de heer Hermanus Kruijff uit Rotterdam, was niet erg geïnteresseerd in de watermolen 'Nieuwe Molen' die zich op het landgoed bevond. Hij kocht het landgoed vooral om de woeste gronden waaruit het landgoed bestond, te ontginnen; de papiermolen verpachtte hij. Bosbouw was kennelijk een betere geldbelegging.

Eekschillen

Een van de cursisten in onze natuurgidsencursus was Bart Elshof. Hij had zich als jongeling gedurende de Tweede Wereldoorlog beziggehouden met het oude ambacht van eekschillen. Hierbij werden jonge eikenstammetjes ontdaan van de bast. Die bast werd verzameld en verkocht aan leerlooierijen. Daar werd de bast gemalen en hieruit werd run gewonnen, de vloeistof die diende voor het looien van huiden tot leer.

Bart wilde zijn medecursisten en andere belangstellenden dit ambacht wel demonstreren. Daartoe moest een stuk bos beschikbaar zijn waar jonge eikenboompjes en struiken groeiden. Op de Molenbeek bleken deze in ruime mate aanwezig. Van deze boompjes en struiken moesten de nodige stammetjes worden geoogst en wel in de tijd van het jaar dat de sapstroom volop aanwezig was, dus in het voorjaar.

Met deze voorwaarden in het achterhoofd werd contact gelegd met de familie Ruijgrok-van der Pol. Vermoedelijk kwam dat contact in april 1988 tot stand via Harm Ver-

beek, de toezichthouder van het landgoed. We kregen alle medewerking om zo'n demonstratie te houden. Bart Elshof beschikte nog over een klophamer die bij het eekschillen werd gebruikt. Een oude, platte houten kruiwagen wist hij bij iemand anders te lenen.

Bij het eekschillen werd gebruik gemaakt van twee technieken. In natte bosgebieden staat de eekschiller achter een klopbank waarop de schil van de houtstammetjes wordt losgeklopt. Bij de andere techniek, die in droge gebieden werd toegepast, werd een gat in de grond gegraven waar de eekschiller in kon staan en op de kant van het gat werd de bast losgeklopt op een zwerfsteen of dikke houtklos. Bart koos voor deze laatste manier, al was het maar omdat het organiseren van een klopbank wat omslachtig was

Foto: Gerard Bosch
Eekschillen Bart

Behalve het loskloppen van de bast demonstreerde Bart ook de bijkomende werkzaamheden. De schillen werden tot bundels samengeknoot waarbij jonge lijsterbestakken de plaats van het touw innamen. Ook de kale stammetjes werden op die manier gebundeld. Deze werden verkocht aan bakkers voor het stoken van de bakovens. Alles bracht zijn geld op en de kosten werden zo laag mogelijk gehouden.

Foto: Irene Roulands
eekschillen Ruijgrok

Voor de toeschouwers, onder wie de heer en mevrouw Ruijgrok, was deze demonstratie een kennismaking met een ambacht dat eigenlijk al was uitgestorven. Enkele

medeursisten mochten de werkzaamheden van een eekschiller zelf in de praktijk brengen. Ook de heer Ruijgok werd uitgenodigd in de kuil af te dalen en wat eikenhak-hout van zijn omhulsel te ontdoen. Dat deed hij met alle plezier waarbij hij belangstellend op zijn vingers werd gekeken door zijn vrouw en het overige publiek.

Over het ambacht van eekschiller is op internet veel informatie te vinden. Daar vindt u ook video's waarin het eekschillen als onderdeel van de leerlooierij in beeld wordt gebracht, onder meer op:

mijngelderland.nl/inhoud/verhalen/eekschillen

<http://www.eifelnatur.de/Niederländisch/Seiten/Lohschälen.html>

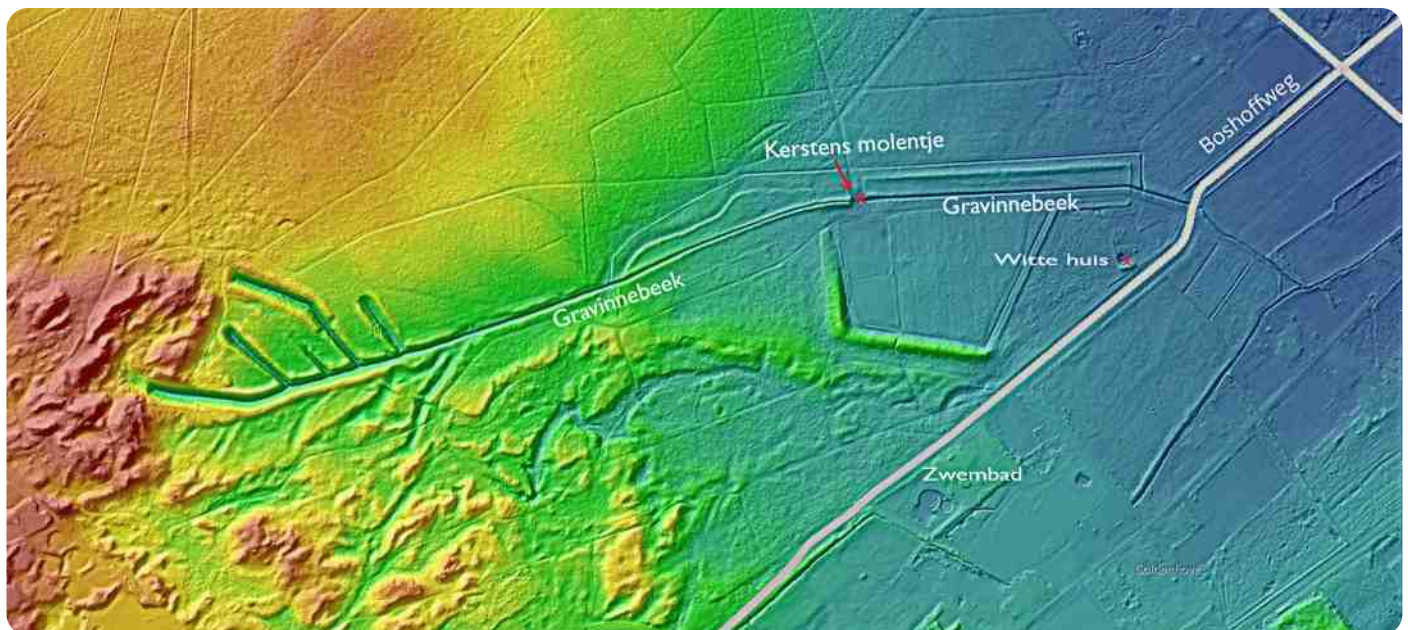
Gravinnebeek

Tot het landgoed Molenbeek behoort de Gravinnebeek en de daaraan gelegen waterval van wat eens een papiermolen was. Deze papiermolen, de Nieuwe Molen, is al ruim 100 jaar verdwenen, maar de waterval die het water op het molenrad leidde is nog aanwezig ook al stroomt er geen water meer. Er zijn diverse pogingen gedaan om dit te herstellen, het laatst in 1993/94. Dit leidde ertoe dat de waterval een jaar of wat weer werkte. Uit eigen aantekeningen zag ik dat het water in het voorjaar van 1999 nog tot aan de waterval kwam maar niet verder. Op een enkele

dag sijpelde er iets over de rand, maar dat was onvoldoende om beneden aan te komen. Daarna was het echter afgelopen.

Sinds vorig jaar is een groep vrijwilligers, bestaande uit een aantal leden van onze afdeling aangevuld met anderen waaronder enkele Syrische en Somalische asielzoekers, bezig met onderhoud aan de beek in de hoop dat het water weer gaat stromen en de waterval weer werkt. De grote hoeveelheid neerslag van afgelopen december en januari kan daaraan misschien ook een steentje bijdragen.

De Gravinnebeek was van oudsher verbonden met de eigenaren van het Huis te Eerbeek. Tot 1658 waren dat de graven van Limburg Bronckhorst/-Stirum. Nadat de laatste graaf, Herman Otto, in 1644 overleed aan de verwondingen die hij opliep bij het beleg van Sas van Gent, woonde zijn weduwe, gravin Anna Margareta Spiess van Vrechen en Bodendorf, nog enkele jaren in het huis. Vermoedelijk was zij degene aan wie de beek haar naam dankt, hoewel er op dat moment van een beek nog nauwelijks sprake zal zijn geweest. Wel was er een 'Gravinneveentje', dat gelegen zal hebben waar de koppen van de beek zijn gegraven. Op de hoogtekartaar van de omgeving

Gravinnebeek AHN (def)

Op een hoogtekartaar (AHN) van de Gravinnebeek zijn, behalve de loop van deze beek, nog tal van andere interessante landschapselementen te zien. Behalve de vier herkenbare zijkoppen (waarvan de meest rechter niet-watervoerend is) zijn aan de overzijde van de hoofdtak nog wat lage geulen te zien, waaronder twee vrij lange.

Waarschijnlijk hebben die oorspronkelijk ook water vanuit het veentje aan de beek geleverd.

En wat te denken van de geul die een stuk stroomafwaarts, vanaf de beek noordoostwaarts loopt in de richting van de waterval? Zou dat de oorspronkelijke bedding van de beek geweest kunnen zijn?

Verder zijn duidelijk de wal en de geulen te zien die het laatste deel van de Gravinnebeek tot aan de Boshoffweg moeten beschermen tegen instromend hemelwater.

zijn daarvoor aanwijzingen te vinden.

De gravin verkocht het Huis te Eerbeek (en dus ook de Gravinnebeek) in 1658 aan Gosewijn de Buyninck. Deze nieuwe eigenaar maakte gewag van het Gravinneveentje en hij was van plan op het watertje dat er vanaf stroomde, een papiermolen te vestigen. Hij vroeg daarvoor toestemming die hij ook kreeg. Deze molen kwam er echter pas in 1718 nadat zijn oudste kleindochter, Cecilia Barbara, in 1717 was gehuwd met Joseph Maurits van Lamsweerde. Waarschijnlijk moest het beekje voor die tijd eerst wat uitgegraven en uitgediept worden om de benodigde hoeveelheid water vanuit het veengebied op het molenrad te krijgen. Daarnaast moest Van Lamsweerde de grond kopen om er de papiermolen te kunnen bouwen. Blijkbaar behoorde alleen het Gravinneveen tot de bezittingen van het Huis te Eerbeek.

In 1776 werd het landgoed verkocht aan de voormalige pastoor Jacobus Berns wiens erfgenamen het in 1834 weer van de hand deden. Erg lucratief lijkt de Nieuwe Molen niet te zijn geweest, want kort na elkaar ging hij meerdere keren over in andere handen. De voorlaatste eigenaar was de Zutphense goud- en zilversmid Levi Marcus van Duren die het landgoed uitbreidde tot 78 ha en van het bestuur van de mark Hall en Eerbeek de verplichting kreeg opgelegd om maatregelen te treffen die moesten zorgen dat het afstromende smelt- en hemelwater niet in de beek terecht zou komen. De aarden wal die daartoe is aangelegd is nog heel goed te zien aan de zuidwestelijke begrenzing van het weiland bij de waterval. In 1855 liet hij het landgoed veilen dat dan in handen komt van Arend Reindert Noorman uit Brummen.

Toen deze laatste in 1858 overleed, verkochten zijn erfgenamen het landgoed met papiermolen aan de heer Kruijff, de voorvader van de huidige eigenaar. Het echtpaar Kruijff had slechts één kind, een dochter, Elisabeth, die in 1877 trouwde met Kornelis van der Pol.

Graffiti

Het was bij sprengbeken gebruikelijk de oevers te beplan-

ten met beuken. De wortels van deze bomen moesten ervoor zorgen dat de bodem minder snel erodeerde. Langs de oevers van de Gravinnebeek waar deze diep ligt, maar ook in de buurt, zijn eveneens beukenbomen aangeplant. Dat zou omstreeks 1720 gebeurd zijn, las ik ergens. Dat dit de huidige bomen zijn is hoogst onwaarschijnlijk, want beuken van 300 jaar zijn uiterst zeldzaam. Dat deze er wel al heel lang staan is te zien aan de vele dode exemplaren en aan de lege plekken op de plaatsen waar de bomen inmiddels verdwenen zijn. Dat de bomen zeker meer dan 150 jaar oud zijn is af te leiden uit inkervingen op enkele bomen. Op een daarvan (foto 1) is het jaartal 1856 te zien, dus aangebracht nog voordat de voorvader van de huidige eigenaar het landgoed verwierf. Om die inkerving te kunnen maken, zal de stam van de beuk toen toch zeker al een omtrek van 25 tot 30 cm gehad moeten hebben. Dat wil zeggen dat hij er toen al enkele tientallen jaren stond.

Deze voorganger van de huidige graffiti is op tal van beuken te zien, ook op die welke in de buurt van de waterval staan. Je moet even zoeken maar dan kun je er een zien met de inscriptie "HENDR. JOH KERSTEN DIE KAN BARSTEN" (foto 2). De laatste pachter van de molen was namelijk Hendrik Kersten. Zijn oudste zoon was Hendrik Jan Kersten die op de molen werkte. Die had een zoon die eveneens Hendrik Jan heette.

Doordat de papiermakerij hier een aflopende zaak was, deed de familie Kersten ook dienst als toezichthouder van het landgoed Molenbeek. Omdat het landgoed niet vrij toegankelijk was voor het publiek zoals nu, zal 'Hendrik Joh. Kersten' zich als toezichthouder zeker weleens ongeliefd hebben gemaakt bij ongenode bezoekers van het landgoed. In ieder geval was een van hen zo boos dat hij deze tijdrovende inkerving aanbracht.

Ook de oorlogsjaren zorgden voor herinneringen in de vorm van inkervingen. Vlak bij de waterval is in een boom, deels overgroeid door mos, nog vaag te zien: 'Siegfried Nellie 1944'. Elders bevat een boom de inscriptie 'ROTMOF' (foto 3).

Foto's: Gerard Bosch

Groot Engelenburg

AUTEUR: HERMAN HESKAMP

De eerste van vier seizoenwandelingen van dit jaar

Het terrein waarop de vier seizoenwandelingen van dit jaar plaats vinden, is het landgoed Groot Engelenburg in Brummen. Op het landgoed ligt een golfbaan waar we dan ook vrolijk overheen wandelen. Dit heeft wel de consequentie dat we begeleid worden in verband met onze veiligheid. Het schijnt dat golfballen, mits goed geslagen, bijna 200 kilometer per uur halen! Tijdens de wandeling vonden we een halve golfbal en iedereen was verbaasd over de opbouw en hardheid van een dergelijk projectiel. Gelukkig is er niemand getroffen en konden we er ongestoord rondwandelen.

De aangekondigde lente laat nog even op zich wachten. Buiten enkele madeliefjes en een paar speenkruidbloempjes hebben we geen bloeiende planten kunnen waarnemen. Enkele vlieren en een kamperfoelie vertoonden wat bladontplooiing. De vogels lieten zich wel horen en Lambert wees de wandelaars op enkele specifieke vogelgeluiden. De tuin bij het kasteel is een verzameling exoten die er schijnbaar willekeurig zijn aangeplant, maar soms zie je er nog een beetje symmetrie in die zo kenmerkend was voor oude kasteeltuinen.

Buiten de bosvogels waren achter op het terrein grauwe ganzen en een paartje knobbelzwanen aanwezig. De Brummense beek doorsnijdt een stuk van het terrein en stroomde goed door. Je kunt merken dat de ondergrond geen pure zandgrond is; de grasmat voelt op sommige delen best nat aan.

Niet de hele wandeling gaat over de golfbaan. De meeste tijd loop je door het achterliggende bos en de 'compensatieaanplant' rechts van het kasteel. Hier werd flink gedund in de aanwezige naaldbomen.

Na de wandeling werden we uitgenodigd voor een kopje koffie in het kasteel. Een geste die iedereen waardeerde.

Na de volgende wandeling op 28 juni, ga ik wat dieper in op de geschiedenis van dit bijzondere landgoed

Lente fotograferen

AUTEUR: BARBARA DE JONG

'Zoek het niet te ver. Iets simpels kan heel mooi zijn'

Dit jaar nodigt de redactie elk seizoen twee leden uit om foto(s) uit hun eigen collectie te selecteren en daarover te vertellen. Het beeld staat centraal, de tekst is een toelichting daarop. Het doel van deze serie is om lezers op ideeën te brengen, de natuur op een andere manier te laten beleven en wellicht ook te inspireren om zelf te gaan fotograferen. Jannie de Jong en Anton Logemann beginnen en tonen hun lente-impressies.

Jannie koos als eerste voor parende kikkers. "Een echt voorjaarsbeeld. Alles was nog kaal in onze tuin, daarom vielen ze op. Ik ben op mijn knieën er zo dicht mogelijk bij gaan zitten. Ik wilde het liefst de twee paar ogen precies boven elkaar krijgen, maar ik durfde ook niet het risico te nemen dat ik ze zou storen. Het was dus een kwestie van stevig inzoomen. Het is een à-la-minute foto, tijd om een beter perspectief te kiezen of mijn camera anders in te stellen, was er niet. Ik had liever de achtergrond vager gemaakt, daarom heb ik de foto een beetje bewerkt op de computer." Ook het beeld van de bijen boven een schaal met water is door Jannie gemaakt. "De schaal staat

in de IVN-tuin bij de rotstuijn. “Het was een sport om ze duidelijk in beeld te krijgen: de bijen waren constant in beweging. Ze raakten het water éven aan en dan vlogen ze weer weg. Ik denk dat ze aan het drinken waren.”

Antons voorjaarsfoto toont de allerlaatste vergeten bessen aan een nog kale tak. De bessen zijn verschrompeld, maar kennelijk nog niet afgevallen of opgegeten. “Ik vond dit onderwerp mooi vanwege de knalrode kleur. Ik wil proberen het onaanzienlijke opvallend te maken door een detailfoto met een vage achtergrond te nemen. Ik moet wel eerlijk zijn: deze keer deed mijn camera dat zelf.” Ook Anton maakte deze foto in de IVN-tuin. Jannie legt uit: “Een boeiend onderwerp hoeft niet moeilijk te zijn. Iets heel simpels kan ook mooi zijn. Je hoeft niet ver weg de wereld in te trekken om interessante onderwerpen te vinden.” Anton fotografeert niet heel vaak vanwege zijn drukke werkzaamheden. “Ik houd het daarom praktisch. Een foto van een vogel in de tuin maak ik ook wel door de ruit heen. Misschien niet fototechnisch verantwoord, maar je moet nu eenmaal verrast worden door een vogel. Die poseert niet.”

Jannie trekt er regelmatig op uit. “Meestal ga ik alleen, want dan kun je toch het beste om je heen kijken.” Ze denkt wel dat je er oog voor moet hebben. Maar: “Er de tijd voor nemen is ook belangrijk.” Ook Anton heeft een tip: “Ik probeer als het ware ‘ingekaderd’ te kijken, zoals het beeld op de foto zal komen te staan. Ik wil niet heel veel prenten schieten. Dan moet je ook heel veel uitzoeken en de meeste weggoeien. Ik denk daarom drie keer na voordat ik afdruk. Bij het sorteren ben ik streng voor mezelf. Als ik dertig foto’s heb gemaakt, dan houd ik er meestal maar twee of drie over.” Zodanig opslaan dat je ze beelden ook terug kunt vinden, is een vak apart. Anton zet zijn foto’s op datum: “Jaartal, maand, dag, dan staan ze altijd op de goede volgorde. Een enkele keer geef ik ze een trefwoord mee, bijvoorbeeld ‘IVN-tuin’. Per jaargang zet ik mijn prenten bij elkaar op een schijfje. Ingewikkelder wil ik het niet maken.”

Beiden denken na over perspectief en compositie. Anton kiest bewust verschillende standpunten. “Je krijgt andere beelden wanneer je rechtop staat, bukt, hurkt of zelfs gaat liggen.” Jannie vult aan: “Sterk inzoomen of juist een macrofoto nemen maakt uiteraard ook veel verschil voor het resultaat.”

De afdeling kent een fotowerkgroep. Deze groep gaat eenmaal per jaar gezamenlijk op pad en eveneens tweemaal per jaar, in voor- en najaar, verzorgen ze een publieksexkursie die speciaal gericht is op fotograferen. Anton licht toe: “We geven elkaar tips en zo, maar het gaat er niet om perfecte foto’s te leren maken. De lol die je samen hebt is het belangrijkste.”

Foto’s

*Kickers in het voorjaar en drinkende bijen, Jannie de Jong
Laatste bessen en hoogwater langs de IJssel, Anton Logeman*

Vogels in de natuurtuin Harmanahof (7)

AUTEUR: MARIA BRUGGINK

De koolmees is de grootste van de Midden Europese mezen. Hij is te herkennen aan zijn zwarte kruin en gele onderlijf met een zwarte middenstreep, ook wel stropdas genoemd. Vrouwtjes zijn vrijwel identiek, maar hebben een smallere stropdas. Er wordt wel beweerd dat de breedte van de stropdas de dominantie van de vogel aan geeft: hoe breder de band hoe dominanter de vogel. Bij de paarvorming speelt deze band een belangrijke rol. Mezen zien namelijk uv-licht, waardoor bepaalde kleuren, in dit geval de brede band, oplichten. Dit heeft een aantrekkingskracht op de vrouwtjes. Hoe breder de band, hoe geliefder bij de vrouwtjes.

De koolmees is een standvogel d.w.z. dat hij niet bij het wisselen van de seizoenen wegtrekt, maar gewoon in zijn leefgebied blijft. In het hoge noorden is dat niet het geval en trekken grote groepen mezen daar weg en komen onze standvogels gezelschap houden. Dit verklaart het feit dat ik 's winters veel meer koolmezen zie.

Oorspronkelijk is het een bosvogel, maar nu kun je hem overal waar bomen zijn vinden: open bosgebieden, parken en tuinen. Het is een holenbroeder en hij maakt dan ook graag gebruik van nestkasten. Ook in de bossen heeft hij meer broedplaatsen. Het areaal oudere bossen neemt namelijk toe en dat betekent meer holten. In februari wordt begonnen met het nest. Eerst wordt de holte met mos tot de gewenste hoogte opgevuld. Soms is de laag mos bijna een meter hoog. Dit gebeurt wanneer de holte erg diep is. Daarna worden in een kuiltje veren en haren aangebracht. Dit is nodig om de eieren warm te houden. Eerst legt het vrouwtje namelijk alle eieren en daarna gaat zij pas broeden. Om alle eieren warm genoeg te houden is een diep kommetje, afgedekt met nestmateriaal wel nodig. Na 14 dagen komen de eieren uit en na 3 weken vliegen de jongen uit. Daarna worden ze nog 1 tot 2 weken bijgevoerd. In de broedperiode wordt het vrouwtje door het mannetje gevoerd. In deze periode eten zij voornamelijk kleine insecten, larven en rupsjes.

Het kost het echtpaar heel wat moeite om de jongen hiermee groot te brengen. Elk insect wordt afzonderlijk naar het nest gebracht. Soms zijn dit wel 900 vluchten per dag! Afhankelijk van het beschikbare voedsel zijn er 1 of 2 broedsels. Daarbij heeft de mees een probleem. Door klimaatverandering valt de piek aan rupsjes en larven vroeger uit dan het moment dat de jongen gevoerd moeten worden. Het voedselaanbod is dus verminderd. Daarbij komt nog dat een recent onderzoek in Duitsland uitwees, dat het aantal insecten de afgelopen 13 jaar met 75% tot 90% is afgenomen! Het is dan ook te verwachten dat het

aantal mezen gaat teruglopen. De intensieve landbouw en de 'stenen tuinen' hebben hier duidelijk toe bijgedragen. Ik ben er dan ook een warm voorstandster van om tuinen met 'groen' te bekleden en er geen stenen woestijnen van te maken. Als je de tuin slim aanlegt met veel bodembedekkers, hoeft het niet te betekenen dat er meer onderhoud nodig is. Bovendien kun je dan genieten van veel meer leven in de tuin. Maar dit terzijde.

De zang van de koolmees is tegen het einde van het jaar weer te horen. Voor mij betekent het dat de lente er weer aankomt. Het is een van de eerste vogels die na de ruitijd te horen is. Het repertoire van de koolmees is groot. Zijn klassieke zang is makkelijk te onderscheiden, maar de vele variaties hierop en de contactroepjes zijn moeilijk te herkennen. Mij lukt dat in ieder geval niet.

's Winters schakelt de koolmees over op oliehoudende zaden. Hij kan met zijn stevige snavel zaden openbreken. Hij komt ook nog op een andere manier aan zijn eten. Regelmatig wordt hij voor bijenkasten gezien. Wanneer de werkbijen een dood exemplaar eruit gooien, pikt hij deze op. Als dit te lang duurt, tikt hij vlakbij het vlieggaat om bijen te stimuleren eruit te komen, zodat hij weer een maaltje heeft. Dat heeft hem de bijnaam Biediefke of Bie-meeske (Brabants dialect) opgeleverd. 's Winters is het een trouwe bezoeker van de voedertafel, waarbij pinda's favoriet zijn. Soortgenoten houden gepaste afstand van elkaar. Er heerst namelijk een strakke rangorde. De in rangorde hogere mees verjaagt zijn concurrent aan de voedertafel.

Zomer en winter is de koolmees in de natuurtuin te vinden. De natuurtuin is te vergelijken met een halfopen landschap met bomen, struwelen en open plekken. Een plek waar hij zich thuis voelt. Daarbij zijn er relatief veel insecten in de tuin te vinden. Dat komt omdat we alleen inlandse planten aanplanten. Deze herbergen veel meer insecten dan exoten. Bomen die daarbij in de positieve zin uit springen zijn de vuilboom, de boswilg en de inlandse eik. Deze staan allemaal in de tuin. Wanneer het 's winters vriest, voer ik bij. Dus zomer en winter is er genoeg voedsel.

Het plaatsen van een "Lange Juffer"

Ouwe kost(baarheden).

AUTEUR: BERT VAN DER SAAG

Lange Juffer

Als ik door onze mooie bossen ren en ik nader buurtschap 'Rozendaal' of 'bouwerij aan de Imbosch', dan komt vaak de Lange Juffer aan bod. Net bij het jacht-/boswachtershuis linksaf en de lange weg, vaak omhoog, gaat beginnen. Onderweg genoeg te bekijken, zoals al snel de resten van de Imboschbeek. Deze eigenzinnige beek, oorspronkelijk komend van de Imboschberg, loopt lekker onder de grond. Een aantal jaren geleden is hij weer opgegraven, maar na verloop van tijd verdween hij weer.

Vlak daarna staat de in 1840 gebouwde oude keuterboerderij 'op de Weij', die nu bewoond wordt door een medewerker van Natuurmonumenten. Dan kruisen we de Ringallee en beginnen aan de ruim 1 km lange klim naar de parkeerplaats bij de Elsberg. Deze klim is ongeveer 85 m omhoog en gaat behoorlijk steil.

Opmerkelijk is dat op deze plek meer dan 32 bordjes staan met ge- en verboden, aanwijzingen enz. Typisch Nederlands, we moeten regelen en indekken.

Al lopend ga je denken, waar komt de naam "Lange Juffer" vandaan?

De Lange Juffer is rond 1650 aangelegd door Willem II.

Hij had 'Hof te Dieren' gekocht en daarbij hoorde een enorm wildpark waarin volop werd gejaagd. Naast de 'Lange Juffer' is ook de 'Koningsweg' hier een restant van. De lengte bedraagt 7,3555 km, en van de Imboschweg naar de parkeerplaats Elsberg is het 1,5679 km. Vroeger was het waarschijnlijk een belangrijke weg en al behoorlijk oud. De weg ligt in de gemeenten Rheden en Rozendaal. Was het vroeger misschien een 'hessenweg'?

De naam 'Lange Juffer' ontstond vanwege de lengte; het is een van de langste lanen op de Zuidoost Veluwe. Maar waar komt 'juffer' dan vandaan? Rond naaldhout werd in verschillende klassen ingedeeld: ellens, kolders, juffers en sparren. De afmetingen bepaalden tot welke klasse de stam behoorde. Zo werd een stam een juffer genoemd, als die de volgende afmetingen had: lengte 15-30 voet (4-8 m) en diameter aan de top 6-12 cm.

Juffer of joffer:

Het is ook een oude benaming voor een juffrouw.

Men vond dat vroeger (ook) een treffende omschrijving voor een lange smalle stam.

In deze tijd hebben we het omgedraaid en noemen nu een slanke juffrouw een slanke den.

We weten dus niet precies waar de naam vandaan komt, maar het meest waarschijnlijk is van het Ronde Naaldhout.

Een Lange Juffer werd ook gebruikt bij metingen.

Aan het einde van de 18e eeuw ontstond het Kadaster als een zelfstandig bestuursorgaan. In 1810 en 1811 werd het gehele grondgebied in kaart gebracht, met daarbij een overzicht van gegevens over het soort perceel, de eigenaren en de oppervlakte. In eerste instantie mislukte dit, omdat Nederland in 1810 werd ingelijfd door Frankrijk. Het opmeten van gemeenten en de vaststelling van de gemeentegrenzen als gebaseerd op het Keizerrijk. Het was een decreet van Napoleon van 18 mei 1810 en werd het 'Frans Kadaster' genoemd. De Franse wetten golden ook in Hollands gebied.

Enkele jaren later werd Nederland weer zelfstandig, maar veel Franse wetten bleven gehandhaafd.

De bedoeling van die wetten was het vaststellen van de grondbelasting, dus het ging om inkomsten!!

Pas in 1825 kwam alles rond het kadaster op de rit.

Onder het kadaster vielen:

Onroerende zaken.

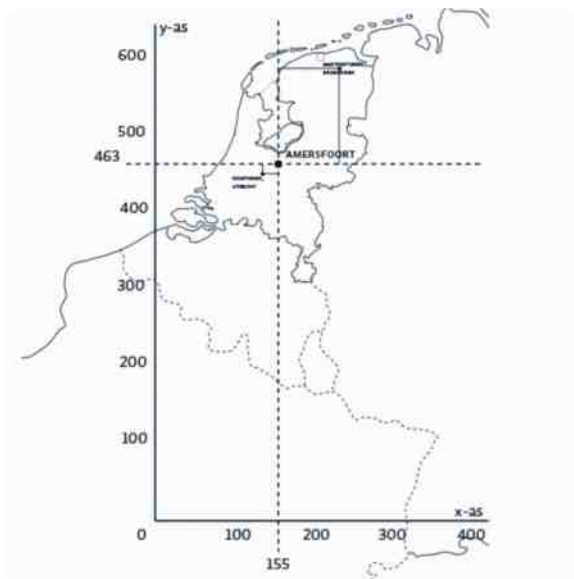
Schepen en vliegtuigen.

Landinrichting.

Topografische kartering.

Stelsel van de Rijksdriehoekmeting.

Het kadaster onderhoudt het Nederlandse coördinatenstelsel (rijksdriehoeksmetingen - RD). Hierbij lopen de zogenoemde X-coördinaten van west naar oost en de Y-coördinaten van noord naar zuid. Rekeneenheid was de meter en het centrale punt van de metingen is de spits van de Onze Lieve Vrouwetoren in Amersfoort.

De RD-punten worden voornamelijk bepaald door kerktorens. Dit zijn er zo'n 5500 en deze zijn bepaald door driehoeksmetingen.

Een ijkbasis voor de afstandsmeting ligt op de Zilvensche heide en is daar nog te zien. Deze ijkbasis is een traject

van ± 600 m lang, waarvan de eindpunten op zware fundamenteën exact gemarkeerd zijn.

De bodem van deze heideplek is de stabielste van Nederland en ver verwijderd van geologische breuken.

Hierdoor kan de afstand niet door verzakkingen en aardverschuivingen veranderen.

Door de komst van GPS-metingen is de ijkbasis niet meer in gebruik, maar is sinds vorig jaar wel een Rijksmonument.

Echter, voordat deze technieken er waren, moesten de gemeenten ook in kaart gebracht worden. Een landmeter in het terrein moest beschikken over een net van gelijkmatige over het gebied verdeelde punten, waarvan de onderlinge ligging ten opzichte van elkaar bekend was. De gemeente werd hiertoe bedekt met een netwerk van grote driehoeken.

De hoekpunten werden bepaald door markante terreinpunten als kerktorens of schoorstenen, stenen palen, bomen enz., gelegen binnen of net buiten de gemeentegrenzen.

Er moest ten minste een punt per 100 hectare (1 km²) zijn. Was er geen punt dan werd er een 'baken' opgericht: een 'lange juffer'.

De Lange Juffer gaat na de parkeerplaats nog verder, maar ik sla vaak af om de Schaapsallee te nemen.

Verderop is de Lange Juffer zeer zeker nog erg interessant met plekken als

de Burmania allee of de Mantel

de Carolinaberg of 'de 14 - wegen berg'

de Carolinahoeve

de Geitenberg of Geijtenberg

Hertekolk of Put en de Volharding

Jachthuis Hagenau

Deze liggen eigenlijk buiten ons gebied maar komen wellicht nog eens aan de orde.

Ik hoop er in ieder geval nog vaak naar toe rennen.

Foto's en illustraties

Bert van de Saag

Haarijs

AUTEUR: JOOP GERRETSE

De baard van Koning Winter

Wie op een frisse, sneeuwloze winterdag door een beukenbos wandelt, kan een even merkwaardig als zeldzaam verschijnsel tegenkomen: witte, wollige structuren op een verder donkere bosgrond. Wie deze structuren van dichtbij bekijkt komt tot de ontdekking dat het er uitziet als ragfijn grijswit haar, groeiend uit rottend hout. In eerste instantie zou je misschien denken aan schimmeldraden, maar zodra je het aanraakt smelt het weg. Het blijken haren te zijn van... ijs!

Haarijs ontstaat op rottend loofhout, voornamelijk van eiken en beuken, nooit op naaldhout. De weersomstandigheden moeten precies goed zijn: geen sneeuwdek, temperaturen net onder het vriespunt en een hoge luchtvochtigheid. Daarnaast moet het hout door en door nat zijn. Haarijs groeit altijd op het kernhout, de schors moet net loslaten of net losgelaten hebben.

In de literatuur is maar weinig over het ontstaan van haarijs terug te vinden. Een belangrijke ontdekking werd in 1918 gepubliceerd door de Duitse meteoroloog en aardwetenschapper Alfred Wegener; in zijn artikel 'Haareis auf morschem Holz' in het tijdschrift Die Naturwissenschaften legde hij het verband tussen de aanwezigheid van een schimmel en het ontstaan van haarijs. Experimenten uit het begin van deze eeuw met in het bos verzamelde takken met haarijs bevestigden dit verband; op takken waarbij de schimmel gedood was werd geen haarijs meer gevormd, terwijl op onbehandelde takken wel weer haarijs ontstond. Tijdens deze experimenten werd ook duidelijk dat haarijs van binnenuit ontstaat en aangroeit.

Bij de schimmel blijkt het onder meer te gaan om *Exidiopsis effusa*, het Rozeblauwig waskorstje. Door deze schimmel ontstaat witrot, een proces waarbij de houtstof lignine wordt afgebroken. Tijdens dit proces ontstaat water, koolzuurgas en warmte. Ook bij het bevroren van

water komt warmte vrij. Door de druk van het koolzuurgas wordt het in het hout aanwezige water door de mergstralen naar buiten geperst. Door de warmte in het hout bevriest het water daar niet. Zodra echter het water naar buiten komt, bevriest het daar wel en ontstaat er haarijs. Zodra de temperatuur onder de -4° zakt bevriest ook het water in het hout, en stopt de vorming van haarijs.

Een aantal zaken rond de vorming van haarijs moet nog nader onderzocht worden. Zo is het exacte verband tussen de schimmel en haarijs nog niet duidelijk, ook weet men nog niet waarom er vanaf maart geen haarijs meer gevormd wordt, ook al zijn de omstandigheden daarvoor optimaal.

Bronnen:

- Wagner, G., 2005. Haareis – eine seltene winterliche Naturscheinung. Was haben Pilze damit zu tun?
- Wagner, G. & C. Mätzler, 2009. Haareis – ein seltenes biophysikalisches Phänomen im Winter. Naturwissenschaftliche Rundschau, 62. Jahrgang, Heft 3.
- Hofmann D. et al, 2015. Evidence for biological shaping

Foto's Joop Gerretse

Leden en donateurs

Nieuw lid: Henk Bos Brummen

Bedankt als donateur: Mevr. v.d. Guchte Eerbeek

Privacy IVN Eerbeek

AUTEUR: HERMAN HESKAMP

Per 25 mei 2018 is de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) van toepassing. Organisaties moeten duidelijk maken waarom ze persoonsgegevens verzamelen, waarvoor ze die gebruiken en hoe de data wordt bewaard. Voor opslaan en verwerking van persoonsgegevens is bovendien expliciete toestemming nodig van de betrokkenen.

IVN Eerbeek slaat persoonsgegevens van haar leden, donateurs en vrienden op ten behoeve van;

- Verwerken van contributie en of bijdragen.
- Communicatie met leden, donateurs en vrienden.
- Jubilea, lief en leed.
- Het adresseren van ons verenigingsblad.

Opgeslagen gegevens bevatten;

- Voornaam
- Achternaam
- Adres
- Postcode
- Woonplaats
- Telefoon
- E-mail
- Geslacht
- Betalingsverkeer
- Lidmaatschap (aanvang en plaats van inschrijving)

Toegang tot het ledenbestand is binnen IVN Eerbeek is voorbehouden tot penningmeester en secretaris. De bestanden zijn beveiligd met een wachtwoord.

Het ledenbestand is ondergebracht bij IVN landelijk en wordt daar mede beheerd. Het is op dit moment nog niet duidelijk wie daar toegang heeft tot de bestanden.

Indien er onverhoopt een inbreuk plaatsvindt in de persoonsgegevens, zal IVN Eerbeek dit melden aan de leden. Eventuele gevolgen die hieruit voortvloeien zullen we zo snel mogelijk proberen te beperken.

We verstrekken geen gegevens aan derden of voor commerciële doeleinden.

Op dit moment wordt de contributie bijgehouden op een lokale computer van de penningmeester.

Een ledenlijst gaat jaarlijks naar de leden en er zal op de volgende ALV toestemming voor worden gevraagd.

Gegevens (lid worden of vragen) via de website, zijn beveiligd door het HTTPS protocol.

Betrokkenen kunnen op elk moment hun gegevens inzien, laten wijzigen en verwijderen via het secretariaat of een klacht indienen bij de Autoriteit Persoonsgegevens.

Toestemming voor het gebruik van persoonsgegevens en de opslag ervan moet aantoonbaar zijn. In “Het Groene Blad” bevindt zich een voorgedrukt formulier waarbij u ons wel of niet toestemming geeft om uw gegevens te verwerken. Tevens is er een geadresseerde retour enveloppe bijgevoegd.

Japans hoefblad

AUTEUR: HERMAN HESKAMP

Japans Hoefblad (*Petasites japonicus*) is een zeldzame plant die wel tot de stinsenplanten wordt gerekend.

Van oorsprong is de plant afkomstig uit Azië, hij komt van nature voor in Korea, China en zoals de naam al aangeeft in Japan. In de eerste helft van de negentiende eeuw werd de plant meegenomen door de Duitse arts Philipp Franz von Siebold, die beroemd is geworden door zijn onderzoek naar Japanse flora en fauna.

Japans Hoefblad komt bolvormig boven de grond. In het midden komt vervolgens de bloemstengel tevoorschijn. De bloei vindt plaats in maart en april en de bloemen trekken dan veel hommels en bijen aan en soms ook wel vroege vlinders. Net als bij het Groot Hoefblad verschijnen eerst de bloemstengels en daarna komen pas de enorme bladeren uit de grond, die wel een meter breed kunnen worden. Bij zonnig, warm weer liggen deze bladeren overdag helemaal slap en plat op de grond, om zich 's nachts weer op te richten. Als je dit weet is het wel weer een enorm vernuft van de natuur om de bloemen eerder te laten verschijnen, want met die grote slappe bladeren er overheen zou er geen insect bij kunnen komen.

De bladeren lijken veel op die van het Groot Hoefblad, maar ze zijn groener, daar waar er bij het Groot Hoefblad wat een roze zweem door zit, met name aan de bladsteel. Voor de bloemstengel geldt hetzelfde, die van het Japans Hoefblad is lichtgroen, daar waar die van het Groot Hoefblad rozekleurig is en ook de bloemen van het Groot Hoefblad zijn roze en zoals al gezegd zijn die van het Japans Hoefblad wit/groen. Overigens is de bloeivorm ook anders dus qua bloei hoef je je eigenlijk niet te vergissen.

In Japan worden de jonge lentescheuten als groente gegeten in Nederland wordt hoefblad als giftig beschouwd.

De meeste vindplaatsen zijn in het westen van Nederland te vinden, meestal gaat het bij die vindplaatsen om oude stadsparken. Maar ook elders in het land is het Japans hoefblad op een enkele plaats nog aanwezig en ook in Eerbeek zijn ze te vinden o.a. langs de beek aan de Smeestraat en bij Huis te Eerbeek. Het is kortom een mooie plant met een verre oorsprong, die een zeldzame verschijning is in Nederland.

Agenda

Zaterdag 12 mei

Vleermuizen in Brummen

Thema: Natuur in de stad

Aanvang: 21.00 uur

Start: Station NS Brummen

Zondag 3 juni

Natuurdag NM Leusveld

Thema: Natuur

Aanvang: 10.00 uur

Start: Rhienderensestraat 22/24 in Hall

Zaterdag 9 juni

Slootjesdag Loenen

Thema: Kinderactiviteit

Aanvang: 14.00 uur

Start: Molenallee Loenen

Zaterdag 23 juni

Voorwandelen Leusveld

Start: 09.00 uur

Eerste gids: Gerard Nijhof

Overige gidsen: Gerard Bosch

Jan Loonstra en Jan Groenhof

Zondag 24 juni

Publieksexkursie insecten in het Leusveld

Thema: Insecten

Aanvang: 14.00 uur

Start: Parkeerplaat Het Leusveld

Rhienderensestraat 22/24 in Hall

Donderdag 28 juni

Vierseizoenwandeling Groot Engelenburg

Aanvang: 09.30 uur

Start: Parkeerplaats Eerbeekseweg 3 Brummen

Zaterdag 7 juli

Voorwandelen Empese en Tondensehei

Start: 09.00 uur

Eerste gids: Herman Heskamp

Overige gidsen: Joop Gerretse, Jan Loonstra

en Lambert Kouwenberg

Zaterdagavond 7 juli

Publieksexkursie Empese en Tondensehei

Thema: Natuur in de buurt

Aanvang: 19.00 uur

Start: Parkeerplaats NM Hallsedijk t.h.v. nr. 50

*Alle excursies duren ongeveer twee uur.
Tenzij anders aangegeven.*